

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 37.011

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.34-4>

ЯКІСНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

THE QUALITY OF EDUCATION AS THE BASIS OF SUSTAINABLE STATE DEVELOPMENT

Будько О.В.

доктор економічних наук, професор,
Дніпровський державний технічний університет

Левчук К.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Дніпровський державний технічний університет

Budko Oksana, Levchuk Katerina

Dniprovsk State Technical University

Питання, пов'язані з освітою, знайшли своє відображення у Цілях сталого розвитку, що визначені як на глобальному рівні, так і на національному. Досягнення цілі відносно якісної та інклюзивної освіти є головним складником у формуванні людського капіталу, що, своєю чергою, стає вирішальним у національній конкурентній боротьбі. Молодь повинна здобувати знання й навички, що допоможуть їй реалізувати свій потенціал. У статті розглянуто форми оцінювання якості освіти в повній загальній середній освіті, критерії, за допомогою яких можна оцінити якість освіти в закладах вищої освіти. Запропоновано використовувати дані авторитетного міжнародного дослідження (PISA) у цілях сталого розвитку шляхом розширення наявних завдань, які б стосувалися рівня грамотності з читання, математики та природничо-наукових дисциплін українських 15-річних учнів.

Ключові слова: освіта, якість, оцінювання, національна економіка, завдання, індекс.

The need to move to the implementation of the strategy of sustainable development in Ukraine is related to the European integration aspirations and the need to fulfill international obligations. Quality education is one of the most powerful and proven means of sustainable development of the national economy. Education is the basis of progress in every country. Our analysis of current trends in education and research and the comparison of targets and indicators for sustainable development with actual data revealed the need to specify objectives by expanding or replacing existing indicators that will allow more systematic and objectively analyze the actual state of education in relation to the goals of sustainable development. Therefore, this article considers the concept of «quality of education», its purpose, forms of assessing the quality of education in complete general secondary education, the criteria by which it is possible to assess the quality of education in higher education institutions. In this article we also considered the results of the international research PISA (Programme for International Student Assessment), in which in 2018 Ukraine together with almost 80 other countries took part for the first time. The results of this study provide an opportunity to compare the education systems of different countries. This is made possible by using the same assessment tools in the study and determining the results of the assessment on a single scale. Using the data of this study, we propose to expand the goals of sustainable development 4 «Quality Education» with another task, which would relate to the level of literacy in reading, mathematics and science of Ukrainian 15-year-old students. In addition, we offer higher education institutions to use in their work such indices as «Index of attitude to the educational institution», «Index of sense of belonging to the educational institution», «Teaching Index», «Teacher Support Index» «Teacher Interest Index». We think that these indices can help to analyze and track the dynamics of development not only of basic secondary education, but also at the request of higher education.

Keywords: education, quality, assessment, national economy, tasks, index.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Освіта та наука виступають ефективними інструментами досягнення стійкого (збалансованого) розвитку. Україна, як і інші держави, які визначили Цілі сталого розвитку (ЦСР) як частину своїх національних освітніх стратегій, зобов'язалася забезпечити до 2030 р. досягнення показників, що визначені на міжнародному рівні. Україна адаптувала визначені на цьому рівні ЦСР до специфіки національного розвитку, і результатом стало створення Національних завдань сталого розвитку. Освіті присвячено четверту Ціль, яка охоплює два напрями: забезпечення всеохоплюючої та якісної освіти і заохочення можливості навчання протягом усього життя. Окрім того, завданнями є підвищення поширеності серед населення знань, умінь і навичок, необхідних для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності, а також створення в сучасних закладах освіти умов для навчання, зокрема й для інклюзивного навчання, на основі інноваційних підходів. Тобто молоді люди повинні опанувати знання та вміння, необхідні для того, щоб вони могли реалізувати свій потенціал, бути корисними у світі, який стає все більш взаємозалежним, жити творчо й повноцінно. Аналіз, який був проведений нами відносно сучасних тенденцій, що відбуваються в освітній та науковій діяльності, і порівняння цільових завдань та показників, що зазначені у Цілях сталого розвитку, з фактичними даними виявили потребу в конкретизації завдань шляхом розширення або заміни існуючих індикаторів, які дадуть змогу більш системно та об'єктивно аналізувати дійсний стан освіти відносно ЦСР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Аналіз наукових праць свідчить про актуальність та важливість питань, пов'язаних з освітньою та науковою діяльністю. Питанням, що пов'язані з розвитком вищої освіти, забезпеченням якості підготовки майбутніх фахівців, присвячено роботи таких учених, як: В. Андрущенко, І. Бабин, В. Вікторова, М. Згуровський, В. Кремінь, В. Бахрушин, І. Анненкова, Н. Протасова, В. Огаренко, М. Степко, Ж. Таланова та ін.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є конкретизація завдань щодо реалізації Цілі сталого розвитку, пов'язаної із забезпеченням якісної освіти, шляхом розширення або заміни існуючих індикаторів, які дадуть змогу більш системно та об'єктивно аналізувати дійсний її стан.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Першим завданням, що розглядається у ЦСР, є забезпечення доступності якісної шкільної освіти для всіх дітей та підлітків. Поняття «якість освіти» включає комплекс

характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне й ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Тобто це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання та виховання.

Метою освіти, яка окреслена в Законі України «Про освіту», є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей та необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [1–3]. Для досягнення визначених Законом цілей у 2016 р. в Україні було започатковано масштабну реформу на рівні загальної середньої освіти, що отримала назву «Нова українська школа» (НУШ).

У Концепції НУШ зазначено, що завдяки реалізації відповідної реформи вітчизняна школа буде спроможна формувати освічених, усебічно розвинених громадян, здатних до критичного мислення та інновацій, спроможних розвивати економіку за принципами сталого розвитку та вчитися впродовж життя.

Пріоритетним завданням для досягнення всіх перелічених вище цілей є створення цілісної, прозорої та ефективної системи моніторингу якості освіти. Формами оцінювання якості освіти в повній загальній середній освіті є: зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), державна підсумкова атестація (ДПА), PISA (Програма міжнародного оцінювання учнів). Критеріями, за допомогою яких можна оцінити якість освіти в закладах вищої освіти, є його кадровий склад, навчально-методичне забезпечення, інформаційно-бібліотечні ресурси, задоволеність здобувачів та співробітників соціальними умовами, матеріально-технічне забезпечення, якість викладання, науковий та інноваційний потенціал, реалізація освітніх програм, академічна мобільність, успішність здобувачів, рівень сформованості у них професійних компетентностей, задоволеність роботодавців тощо. Соціологічне опитування, яке було проведене Інститутом економіки та прогнозування НАН України, виявило, що близько 70% майбутніх фахівців, що опановують певну спеціальність, можуть лише шаблонно використовувати отримані знання, при цьому не здатні вирішувати окремі практичні завдання. 20% погано орієнтуються у вибраних професіях через власну недбалість та небажання навчатися і лише 10% серед опитаних добре оволоділи методом самонавчання та самовдосконалення [1; 2].

У 2018 р. Україна вперше разом із майже 80 іншими країнами прийняла участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA, яке дає можливість порівняти системи освіти різних країн світу. Це стає можливим завдяки використанню під час дослідження однакових інструментів оцінювання (однакових тестових завдань для учнів/студентів із різних країн світу) та визначенню результатів оцінювання за єдиною шкалою.

Окрім визначення рівнів сформованості грамотності учасників дослідження з визначених предметних галузей, PISA збирає контекстну інформацію про учнів/студентів, їхні заклади освіти та загалом про систему освіти країни. Цю інформацію можна використати для виявлення чинників, що впливають на систему освіти й роблять її ефективною чи неефективною. Такими чинниками можуть бути окремі характеристики освітніх систем або учнів/студентів.

Особливістю PISA є те, що це дослідження не перевіряє того, чи засвоїли учні/студенти різних країн зміст їхніх національних освітніх програм із читання, математики чи природничо-наукових дисциплін, воно оцінює те, наскільки 15-річні підлітки здатні використовувати здобуті в процесі навчання у закладах освіти знання, уміння, навички, ставлення для подолання труднощів і викликів у незнайомих обставинах як у межах освітнього простору, так і поза ним. Цей дослідницький підхід відображає той факт, що в системі сучасної економіки люди отримують користь не від того, що саме вони знають, а від того, як і наскільки ефективно вони можуть застосовувати свої знання на практиці [6].

За даними PISA, 36% наших 15-річних учнів не досягають навіть базового рівня знань із математики. Вони мають проблеми із завданнями, де потрібно використовувати прості стратегії розв'язування, процентні співвідношення, оперувати дробами й десятковими числами.

Українські 15-річні школярі мають проблеми з вирішенням задач рівня 5–6-го класів, де рахують відсотки і дробки [7].

За математичними навичками українські школярі мають гірші показники, ніж їхні естонські, польські, білоруські однолітки, але кращі, ніж учні в Молдові та Грузії.

Використовуючи дані цього авторитетного міжнародного дослідження, непогано б було у Цілі сталого розвитку додати ще одне завдання, яке б стосувалося рівня грамотності з читання, математики та природничо-наукових дисциплін українських 15-річних учнів.

Результати аналізу даних цього авторитетного дослідження зумовляють необхідність розширення переліку завдань щодо реалізації Цілі сталого розвитку 4 «Якісна освіта» у частині підвищення рівня грамотності з читання, математики та природничо-наукових дисциплін українських 15-річних учнів. Реалізація цього завдання сприятиме якісному реформуванню системи базової середньої освіти.

Інформативним є також дослідження таких індексів, як «Індекс ставлення до закладу освіти», «Індекс відчуття приналежності до закладу освіти», «Індекс викладання», «Індекс викладацької підтримки», «Індекс зацікавленості викладача». За допомогою цих індексів можливо аналізувати та відстежувати динаміку розвитку не лише базової середньої освіти, а й за бажанням вищої освіти. Для цього необхідно ознайомитися із розробленими цим авторитетним міжнародним дослідженням переліком запитань, які використовуються для визначення вищезгаданих індексів, адаптувати їх для закладів вищої освіти та проводити опитування, результати якого дадуть змогу порівнювати ці індекси з іншими закладами і поліпшувати якість надання освітніх послуг.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Якісна вища освіта є рушійною силою усіх змін у суспільстві. Прогресивний розвиток держави забезпечуватиметься лише розвитком вищої освіти та науки, адже інформація, знання і працювання, якими володіє людина, є джерелом зростання національного добробуту, конкурентною перевагою держави.

Практичне застосування розглянутих аспектів щодо реалізації Цілі сталого розвитку 4 «Якісна освіта» впливатиме на ефективну державну освітню політику, яка виступає потужним інструментом соціально-економічного розвитку держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти України – погляд у майбутнє. *Світ фінансів*. 2006. № 3(8). С. 7–22.
2. Якість вищої освіти: теорія і практика : навчально-методичний посібник / А. Василюк та ін. ; за наук. ред. А. Василюк, М. Дей. Київ ; Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2019. 176 с.
3. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б.Є. Патона. Київ : Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2016. 72 с.
4. Моніторинговий звіт «Цілі сталого розвитку Україна 2020». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/sustainable-development-goals-ukraine-2020-monitoring-report> (дата звернення: 01.12.2021).
5. Анненкова І.П. Критерії і показники якості освіти у ВНЗ. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf (дата звернення: 01.12.2021).
6. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf (дата звернення: 05.01.2022).

7. Украина в рейтинге PISA: что больше всего поразило специалистов образования. URL: <https://osvitoria.media/ru/experience/ukrayina-u-top-40-rejtyngu-pisa-shho-najbilshe-vrazylo-osvityan-2/> (дата звернення: 05.01.2022).

8. Бахрушин В.Є., Горбань О.М. Якість вищої освіти та сучасні підходи до її вимірювання. *Освіта і управління*. 2012. № 4. Т. 14. С. 7–11.

REFERENCES:

1. Nikolajenko S. (2006). Jakistj vyshhoji osvity Ukrajiny – pohljad u majbutnje [The quality of higher education in Ukraine is a look into the future]. *The world of finance*, no. 3(8), pp. 7-22.

2. Vasylyuk A., Dej M., Bazeljuk V. ta in. (2019). *Jakistj vyshhoji osvity: teorija i praktyka: navchaljno-metodychnyj posibnyk* [Quality of higher education: theory and practice: educational and methodical manual]. Kyjiv; Nizhyn: PP Lysenko M.M (in Ukrainian).

3. Paton B.Ie. (2016). *Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy* [National paradigm of sustainable development of Ukraine]. Kyiv: Derzhavna ustanova “Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy”.

4. State Statistics Service of Ukraine (2021). *Monitorynhovyi zvit “Tsili staloho rozvytku Ukraina 2020* [Monitoring report “Sustainable Development Goals Ukraine 2020”], Kyiv: State Statistics Service of Ukraine.

5. Annjenkova I.P. Kryteriji i pokaznyky jakosti osvity u VNZ [Criteria and indicators of the quality of education in higher education] Available at: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf (accessed 01.12.2021)

6. Ukrajinskyj centr ocinjuvannja jakosti osvity (2019). *Nacionalnyj zvit za rezultatamy mizhnarodnogho doslidzhennja jakosti osvity PISA-2018* [National report on the results of the international survey on the quality of education PISA-2018] Kyiv: UCOJAO.

7. *Ukrayna v rejtynghe PISA: chto boljshe vsegho porazylo specyalystov obrazovanyja* [Ukraine in the PISA rankings: what impressed education professionals the most] Available at: <https://osvitoria.media/ru/experience/ukrayina-u-top-40-rejtyngu-pisa-shho-najbilshe-vrazylo-osvityan-2> (accessed 05.01.2022)

8. Bakhrushyn V. Je., Ghorbanj O.M. (2012). Jakistj vyshhoji osvity ta suchasni pidkhody do jiji vymirjuvannja [Quality of higher education and modern approaches to its measurement] *Education and management*. Vol. 14, no. 4, pp.7-11.